

ย้อนรอยพระบาทที่ยาตรา เรียนรู้สู่ศาสตร์พระราชา
Retrospective Footprint The King of Thailand:
Learning for the King Bhumibol's Philosophy

จามรี พระสุนิล

Jamaree Prasunin

สาขาวิชาการพัฒนาลังคม สำนักวิชาสังคมศาสตร์

Social Development, School of Social Sciences

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Chiang Rai Rajabhat University

E-mail: jamaree_sdm@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาศาสตร์พระราชาจากการทวง
งานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ที่บุคคลและชุมชนน้อมนำไปปฏิบัติในพื้นที่
ที่พระองค์ท่านเคยเสด็จในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดพะเยา และ 2) เพื่อ
ศึกษากระบวนการเรียนรู้และการนำศาสตร์พระราชาไปปฏิบัติในชีวิตและ
ชุมชน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และการ
สนทนากลุ่ม กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่กำหนดคุณสมบัติเป็นผู้ที่เคยรับเสด็จและ
ถวายงาน รวมถึงได้รับการถ่ายทอดการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติ
ในครอบครัวและชุมชน จำนวน 30 คน

ผลการศึกษา พบว่าศาสตร์พระราชาหมายถึงหลักคิด พระราชดำริ พระราชดำรัส และพระราชกรณียกิจ โดยน้อมนำหลักการต่างๆ มาพัฒนาตนเองและปฏิบัติ โดยเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สัมมาชีพ การพึ่งตนเอง และการถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาสู่ลูกหลานและชุมชน สามารถสรุปได้ว่าการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาของชุมชนพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วยด้านการพัฒนามนุษย์ ด้านการพัฒนา และบริหาร และด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู โดยเริ่มจากหลักการ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

คำสำคัญ: ศาสตร์พระราชา, การพัฒนา, สัมมาชีพ, คุณภาพชีวิต

Abstract

The objectives of the research were: 1) to study the King's Philosophy of His Highness Maha Bhumibol Adulyadej Maharaj Boromart Bophit (Rama 9) for people and communities to use in areas where the King has come in Chiang Rai and Payao, 2) and to study the implementation of the King's Philosophy to practice the community. Research methodology was in-depth interviews, non-participant observation, and group discussions of 30 key informants.

The results showed that the King's Philosophy referring to the doctrine of royal initiatives, royal speech, and royal duties. Embracing various principles come to develop oneself and practice. The development of the quality of life of people, livelihoods, self-reliance, and the transfer of knowledge from the King to descendants. It can be concluded that learning about the Philosophy of the King consists of human, development and management and the conservation and rehabilitation by beginning with the principle of "understanding, access, and development"

Keywords: The King's Philosophy, development, honest livelihood, quality of life.

บทนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏได้มีการน้อมนำพระราชาไชบายด้านการศึกษาในการเป็นสถาบันการศึกษาหลัก เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จากการจัดทำยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560–พ.ศ. 2579) ที่กำหนดเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา เพื่อป้อนเพาะให้ประชาชนในพื้นที่มีความพร้อมด้วยคุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ 1) มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงเข้มแข็ง 3) มีงานทำและมีอาชีพ และ 4) เป็นพลเมืองดีมีระเบียบวินัย เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาและประชาชนมีความตระหนักรู้ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตามพันธกิจเป้าหมาย จึงเกิดแหล่งเรียนรู้หอปรัชญารัชกาลที่ 9 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทยผ่านโครงการในพระราชดำริต่าง ๆ ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงรายได้ตระหนักถึงคุณค่าดังกล่าว และความหมายต่อปวงชนชาวไทย จึงมีการเผยแพร่ “ศาสตร์พระราชา” ให้นักศึกษา และประชาชนได้เรียนรู้หลักการทรงงานในโครงการพระราชดำริอย่างเป็นรูปธรรมและนำไปปฏิบัติในการดำรงชีวิต รวมถึงนำเอาแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาปฏิบัติเป็นแนวทางในการผลิตบัณฑิตและการรับใช้ชุมชน ท้องถิ่น และสังคม ในฐานะ “รากแก้วของแผ่นดิน”

ศาสตร์พระราชาในการศึกษาครั้งนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียว (Green Citizen citizenship) โดยเป็นการพัฒนาคนที่สอดคล้องกับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยเน้นการระเบิดจากภายใน ที่เริ่มจากการ “ปลูกคน” ก่อน “ปลูกป่า” เพื่อสร้างความเข้าใจสำนึกสิทธิในการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่สู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณลักษณะมุ่งอนาคต รวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จริง เช่นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดการการพึ่งตนเอง การมีวิถีชีวิตและสัมมาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยพระองค์ท่านทรงยึดวิถีการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองไทย ซึ่งเป็นวิสาหการแห่งการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต (ชรินทร์ มั่งคั่ง,

2561) โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ซึ่งสาระสำคัญคือ ก่อนจะทำอะไรต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจภูมิสังคม เข้าใจผู้คนในมิติที่หลากหลาย โดยการดำเนินงานนั้นเริ่มต้นที่ความเข้าใจ ทั้งเข้าใจเขาและเข้าใจเราเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามที่มุ่งหวังไว้ ด้านการเข้าถึงก็เช่นกัน เมื่อทราบปัญหาเมื่อเข้าใจแล้วก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้นำไปสู่การปฏิบัติให้ได้ โดยเป็นกลยุทธ์การสร้างปัญญาสังคม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง และจะนำสู่การพัฒนาตั้งแต่การพัฒนาพลเมืองให้มีคุณลักษณะมุ่งอนาคต และพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น สังคม ที่เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งในภาพรวมของการพัฒนาประเทศ และพัฒนาสู่การเปลี่ยนแปลงของโลก ดังนั้น ศาสตร์พระราชาก็เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการยกระดับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีดุลยภาพ ของวิถีแห่งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งใช้เป็นภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่ส่งผลให้เกิดความไม่มั่นคงในด้านต่างๆ ของโลกในปัจจุบัน เช่น ภัยธรรมชาติและเศรษฐกิจที่แปรปรวน ความไม่มั่นคงด้านอาหาร พลังงาน ความขัดแย้ง เป็นต้น ดังนั้นเป้าหมายของศาสตร์พระราชาสู่ความยั่งยืน คือ การอยู่รอดอย่างพึ่งตนเองและคำนึงถึงคนรุ่นอนาคต รวมถึงความสอดคล้องกับแนวคิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตนเองของชุมชน เช่น วัฒนธรรม ภูมิปัญญา มาพัฒนาให้เป็นระบบอย่างมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดและนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนางาน พัฒนาคน และพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ นอกจากการมีแหล่งเรียนรู้การน้อมนำปรัชญาของพระองค์ท่านไปสู่การปฏิบัติแล้ว ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย มีปรากฏการณ์รอยพระบาทที่ยาดรา หรือการเสด็จมาทรงงานในพื้นที่ของพระองค์ท่าน ที่ปรากฏเป็นเรื่องราวของตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่นที่ได้มีโอกาสได้เข้าเฝ้าและรับพระราชทานแนวคิดไปปฏิบัติ จนสามารถแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากและประสบความสำเร็จในชีวิตได้ในปัจจุบัน โดยการน้อมนำศาสตร์พระราชากับพระราชาไชบายสู่การปฏิบัติ ให้ประชาชนทุกกลุ่มวัยได้เรียนรู้ หลักการทรงงาน แนวคิดพระราชดำริ และพระราชดำรัสที่ทรงพระราชทาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดนำมาปฏิบัติทั้งในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ

จนประสบความสำเร็จ เป็นตัวอย่างแก่บุคคลในรุ่นต่อ ๆ ไป เป็นที่ประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งนี้ เรื่องราวดังกล่าวได้ปรากฏในชุมชน ท้องถิ่นของประเทศ และในพื้นที่จังหวัด เชียงรายและจังหวัดพะเยา ได้แก่ หมู่บ้านทุ่งกระเทียม อำเภอภูซาง และหมู่บ้านใหม่ ร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา หมู่บ้านผาหมี อำเภอแม่สาย หมู่บ้านปางสา อำเภอ แม่จัน หมู่บ้านสะใจ อำเภอเชียงแสน และหมู่บ้าน ท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัด เชียงราย ที่ยังมีร่องรอยของสถานที่ที่พระองค์ท่านเคยเสด็จ และยังมีบุคคลที่ยังมีชีวิต อยู่ในปัจจุบัน หรือบางพื้นที่มีทนายทสี่บทอดการปฏิบัติตามศาสตร์พระราชา จากบรรพบุรุษที่ได้รับการถ่ายทอดศาสตร์พระราชามาจากพระองค์ท่าน ผู้การปฏิบัติ ได้จริงจนประสบความสำเร็จในชีวิต

ดังนั้นงานวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการน้อมนำศาสตร์ พระราชาไปปฏิบัติของบุคคล ครอบครัว ชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในชุมชน ท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา เพื่อนำมาถอดบทเรียนและสร้างเป็น องค์ความรู้เผยแพร่การน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติได้จริงที่นำไปสู่ความสำเร็จ แห่งชีวิต และมีความสุขอย่างแท้จริง ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลครอบครัว และชุมชน ที่เป็นเชิงประจักษ์ รวมถึงเป็นฐานข้อมูลให้หอปรัชญารัชกาลที่ 9 ของมหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงรายเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ศาสตร์พระราชาท่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศาสตร์พระราชามาจากการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่บุคคลและชุมชนน้อมนำไป ปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และการนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติในชีวิต และชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) ในผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่ได้กำหนดคุณสมบัติ คือ เป็นบุคคลที่เคยรับเสด็จและถวายงานพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินในพื้นที่เมื่อปี พ.ศ. 2511-2530 ประกอบไปด้วยผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ประชาชนที่เคยรับเสด็จ และถวายงาน รวมถึงผู้รู้ของชุมชนเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา และครอบครัวที่ยังคงมีชีวิตอยู่ และลูกหลานที่ได้รับการสืบทอดการน้อมนำหลักการทรงงานหรือศาสตร์พระราชามาใช้ในชีวิต ในพื้นที่ หมู่บ้านทุ่งกระเทียม อำเภอภูซาง และหมู่บ้านใหม่ร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา หมู่บ้านผาหมี อำเภอแม่สาย หมู่บ้านปางสา อำเภอแม่จัน หมู่บ้านสะใจ อำเภอเชียงแสน และหมู่บ้านท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) โดยการขอคำแนะนำ และการเสนอบุคคลอ้างอิงจากผู้ให้สัมภาษณ์ ในการแนะนำผู้ให้สัมภาษณ์คนต่อไป เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์คนแรกแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจเลือกเก็บข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์คนต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล : ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) โดยเริ่มต้นจากการวางแผน นำข้อมูลทฤษฎี แนวคิดที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาเป็นคำสำคัญ (Keyword) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual framework) และพัฒนาเป็นแนวคำถาม (Guideline) เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ที่ใช้กระบวนการบันทึกการสังเกตควบคู่ไปกับขั้นตอนการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยบันทึกการสังเกตโดยใช้หลักการความสอดคล้องของกิจกรรม (ปรากฏการณ์) ระยะเวลาและพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลหลัก และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ในขั้นตอนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างข้อสรุปด้านการน้อมนำศาสตร์พระราชา มาปฏิบัติในชีวิต ตั้งแต่ที่ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์เชิงปรากฏการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับองค์ความรู้ ทักษะ และวิถีชีวิตที่มีการน้อมนำศาสตร์พระราชา

มาปฏิบัติ โดยถอดบทเรียนการดำเนินงานออกมาเป็นการตีความศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติ ในด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน สัมมาชีพชุมชน การพึ่งตนเอง และนำไปสู่การสร้างเสริมชุมชนที่เข้มแข็ง

กระบวนการวิจัย : ดำเนินการภายใต้ฐานคิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ โดยเริ่มจากการประสานงานกับผู้ให้ข้อมูล และดำเนินการสัมภาษณ์ จากนั้นนัดหมายเพื่อสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ซึ่งดำเนินการสัมภาษณ์และถอดบทเรียนการดำเนินชีวิต การประกอบสัมมาชีพในระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชน ตลอดจนการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นของผู้ที่มีภาพความทรงจำและมีส่วนร่วมในพระราชกรณียกิจเสด็จทรงงานฯ ในพื้นที่ โดยมีแนวทางการรวบรวมข้อมูล เริ่มต้นจากกระบวนการสำรวจ สืบค้น รวบรวม ข้อมูล ทั้งข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิจากการลงพื้นที่ภาคสนามในพื้นที่ศึกษา โดยเชื่อมโยงกับการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ทรงใช้ในพื้นที่รวมถึงประชาชนในพื้นที่น้อมนำไปปฏิบัติ และถอดบทเรียนร่วมกับชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล : ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับกระบวนการรวบรวมข้อมูล โดยจะดำเนินการจัดระบบข้อมูล ให้ความหมาย พร้อมกับตรวจสอบและวิเคราะห์ ข้อมูลร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จากนั้นนำข้อมูลมาประมวลแนวคิดที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างข้อสรุปเชื่อมโยงผลการวิจัยตามกรอบวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

ศาสตร์พระราชา เป็นการสืบทอดและการสานต่อ รวมถึงการน้อมนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นทั้ง 6 หมู่บ้านในพื้นที่วิจัยครั้งนี้ โดยเริ่มจากการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาด้านภูมิปัญญา และการบูรณาการสร้างการจัดการเรียนรู้ ถอดและตีความพระปรีชาญาณที่พระองค์ท่านทรงถ่ายทอดและทำให้เห็นเชิงประจักษ์ จากองค์ความรู้ภายในสู่องค์ความรู้ที่เป็นศาสตร์ (tacit knowledge to Explicit knowledge) หรือ “การจัดการความรู้” โดยที่มาของคำว่าศาสตร์พระราชา มาจาก พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุข

แห่งมหาชนชาวสยาม” โดยพระองค์ท่าน ได้ปฏิบัติตามพระปฐมบรมราชโองการตลอดจนถ่ายทอดผ่านการทรงงานให้เห็นในเชิงประจักษ์ ทั้งในการเสด็จพระราชดำเนินพระราชดำริสพระราชดำริ และโครงการในพระราชดำริ กว่า 4,596 โครงการ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2559) ที่สะท้อนให้เห็นประสิทธิผลของการดำเนินงาน เป็นคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ และพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์นักปรัชญา ซึ่งทรงเป็นปราชญ์ทุกด้าน เช่น ในด้าน ดิน น้ำ วิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์ ศิลปศาสตร์ และศาสนา เป็นต้น โดยเป็นศาสตร์แห่งการประยุกต์ นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีในชุมชนมาประยุกต์ใช้กับศาสตร์สากล ซึ่งไม่ใช่การปฏิบัติแบบ “One Model for all” แต่เป็นศาสตร์ที่สามารถประยุกต์ใช้ในแต่ละพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างสังคมมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ และการพึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ อันสอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ดังนั้นในการศึกษาคครั้งนี้ ศาสตร์พระราชา จึงหมายถึงองค์ความรู้ในตัวบุคคลคือพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และถ่ายทอดออกมาเป็นพระราชดำริ พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท ที่ได้มีการนำไปปฏิบัติ โดยมีการประยุกต์ร่วมกับวิชาการด้านต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นองค์รวมนำมาใช้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำไปใช้ได้แก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ได้ และสรุปขึ้นเป็นหลักการกรอบในการปฏิบัติงาน (หลักการทรงงาน) และทฤษฎีใหม่ด้านต่างๆ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมจนเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะ สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และด้านจิตใจของประชาชนในพื้นที่ โดยในกรอบการศึกษา ศาสตร์พระราชาแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาคน ด้านการพัฒนาและบริหาร และด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู โดยถอดบทเรียนจากหลักการทรงงาน 23 ข้อของพระองค์ท่านซึ่งประชาชนน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตและชุมชนในพื้นที่อำเภอเชียงคำ อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน และอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

การเลือกพื้นที่ศึกษาเป็นไปตามฐานข้อมูล “ย้อนรอยพระบาทที่ยาตรา” ซึ่งพระองค์ท่านได้เคยเสด็จทรงงาน โดยแต่ละพื้นที่มีอัตลักษณ์และภูมิสังคมที่ต่างกััน โดยหลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติจริงของประชาชนในพื้นที่ การศึกษา ซึ่งหากพิจารณา พบว่ามีผลการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมชัดเจนในด้านการพัฒนา มนุษย์ ด้านการพัฒนาและบริหาร สำหรับด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูในมิติของชุมชน พื้นที่ศึกษา พบว่าเป็นด้านสิ่งแวดล้อมและการยกระดับภูมิปัญญาในชุมชนพื้นที่สู่ การสร้างสัมมาชีพชุมชน ซึ่งแทรกอยู่ในวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน และความซาบซึ้ง ในพระมหากษัตริย์คุณที่สะท้อนออกมาเป็นการน้อมนำสู่แบบอย่างการปฏิบัติ ในด้าน ต่างๆ ได้แก่ ด้านวิถีชีวิตและการพัฒนา พบว่า ประชาชนและชุมชนในพื้นที่น้อมนำ พระราชดำริและแบบอย่างตามหลักการทรงงานมาปรับใช้ เช่น สัมมาชีพชุมชนที่ ทำให้ง่าย ประหยัด เรียบง่าย ใช้การมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงขาดทุนคือกำไร ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดีข้อดีและถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ โดยมีตัวแบบเชิง ประจักษ์คือกลุ่มทอผ้า บ้านท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ที่มีการพัฒนา จากความเชื่อ วิถีชีวิตของสตรีทอผ้าชาวไทลื้อ ผู้การมีผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่เป็นสัมมาชีพ และความเข้มแข็งของชุมชน และการน้อมนำมาปฏิบัติในด้านการบริหารและพัฒนา โดยประชาชนและผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษาได้น้อมนำแบบอย่างตามตามหลักการ ทรงงานมาปรับใช้ในการใช้วิถีคิดเพื่อทำงานเป็นระบบขั้นตอน และเป็นองค์รวม โดยร่วมบูรณาการงานกับภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น ดชด. โครงการหลวง รวมถึง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ด้วยเศรษฐกิจฐานภูมิปัญญา ตั้งแต่ การเกษตรไปจนถึงการแปรรูปและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน

สำหรับผลการวิจัยด้านการเรียนรู้และนำศาสตร์พระราชาย ไปปฏิบัติใช้ในวิถีชีวิต และชุมชน ในพื้นที่ศึกษา ซึ่งล้วนเป็นพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงรายที่มีความหลากหลาย ของกลุ่มชาติพันธุ์ และมีความเสี่ยงเชิงพื้นที่ทั้งในมิติของความมั่นคงอันได้รับอิทธิพล จากคอมมิวนิสต์ และความเสี่ยงด้านยาเสพติดโดยเฉพาะในเรื่องของการปลูกและ ขายฝิ่นเนื่องจากติดพื้นที่ชายแดน ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยต่อ การทำเกษตรกรรม ปัญหาดังกล่าวอยู่ในความสนพระทัยของพระบาทสมเด็จพระบรม ชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงได้เสด็จเยือนแต่ละ

หมู่บ้านโดยให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วนในพื้นที่ก่อน จากนั้นจึงมีพระราชดำริให้พัฒนาโครงการในด้านต่างๆ ที่จะส่งเสริมให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละพื้นที่นั้นดีขึ้นโดยขึ้นอยู่กับภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ ดังนี้

1) บ้านใหม่ร่มเย็น อำเภอเชียงคำ และบ้านทุ่งกระเทียม อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

เป็นพื้นที่เสี่ยงด้านความมั่นคงชายแดนเพราะการขยายอิทธิพลของกลุ่มคอมมิวนิสต์ ภายหลังมีกระแสรับสั่งให้จัดตั้งกองกำลังป้องกันและรักษาดินแดนเพื่อรักษาความสงบ และย้ายชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงให้มาตั้งชุมชนใหม่ที่มีการจัดสรรให้ คือหมู่บ้านใหม่ร่มเย็น และหมู่บ้านร่องล้าน ในช่วงปี พ.ศ. 2510 -2511 โดยได้รับการพัฒนาทั้งด้านสาธารณูปโภค การศึกษา และการพัฒนาอาชีพจากหน่วยงานภาครัฐตามแนวพระราชดำริ โดยปรากฏประวัติการเสด็จเยือนหมู่บ้านใหม่ร่มเย็นของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จเยือนครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2513 เพื่อติดตามรายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่ส่งเสริมการเกษตรและการประกอบอาชีพภายใต้โครงการพระราชดำริของชาวเขาที่ลี้ภัยมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรร (ซึ่งก่อนหน้าที่พระองค์ท่านจะเสด็จนั้น มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเกิดขึ้น และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี หรือ “สมเด็จพระย่า” ในการเข้ามาพัฒนาด้านการศึกษาในพื้นที่ตั้งแต่ช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2510) โดยนอกจากจะมีการติดตามดังกล่าวแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ยังได้มีรับสั่งให้กลุ่มแม่บ้านรวมกลุ่มทอผ้า (กลุ่มชาติพันธุ์เมี่ยน (เย้า)) จึงเกิดโครงการในพระราชดำริขึ้นมาในพื้นที่อีกอย่างหนึ่ง ภายหลังพระองค์ท่าน ได้เสด็จเยือนพื้นที่อำเภอเชียงคำอีกครั้งในปี พ.ศ. 2518 และ พ.ศ. 2519 ซึ่งชุมชนได้น้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติใช้ ดังนี้

- **ด้านการประกอบอาชีพในภาคการเกษตร** โดยเริ่มต้นทำการเกษตรบนที่ดินพระราชทานครัวเรือนละ 7 ไร่ พร้อมกับสร้างฝายเพื่อใช้ประโยชน์ในการเกษตรพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่มีการเพาะปลูกนอกจากการทำนา คือ ลิ้นจี่ นอกจากนี้ยังได้มีการปศุสัตว์ โดยเลี้ยงแกะเพื่อเป็นรายได้เสริมแต่ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เพราะขาดความชำนาญประกอบกับสภาพภูมิอากาศไม่เอื้อต่อการเลี้ยงแกะ ต่อมาจึงเป็นการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่น ๆ อาทิ ไก่ หมู ซึ่งเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชนมากกว่า ทำให้ชาวบ้านซึ่งส่วนหนึ่งเป็นชาวเขาที่อพยพลงมาจากพื้นที่สูง มีความมั่นคงมากขึ้น กล่าวได้ว่า แนวคิดที่พระองค์ท่านต้องการให้มีการปลูกพืชที่ให้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนแต่พืชเหล่านี้สามารถเกิดประโยชน์ที่ทดแทนพื้นที่ป่าเดิมที่ถูกตัดไปได้ เรียกว่า “แนวคิดปลูกป่า 3 ใต้ประโยชน์ 4”

- **การพัฒนาด้านการศึกษา** พบว่าพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ให้ทุนคนในพื้นที่ไปเรียนครูและกลับมาทำหน้าที่เป็นครูท้องถิ่น ให้มีการจัดตั้งโรงเรียนระดับประถมในชุมชนเพื่อให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนอย่างเท่าเทียม

กล่าวได้ว่า การเสด็จเยือนพื้นที่อำเภอเชียงคำของพระองค์เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาความมั่นคงซึ่งเกิดจากปฏิบัติการคอมมิวนิสต์ ทำให้พระองค์ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยนอกจากจะมีพระราชดำรัสให้จัดตั้ง ดชด. เพื่อความมั่นคงแล้วยังได้สังเกตเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพสกนิกร และมีพระราชดำริเชิงกลยุทธ์การปกครองในการพระราชทานที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและทำการเกษตรในพื้นที่ราบตั้งนั้นเพื่อให้สามารถปรับตัวและดำรงชีพได้ในพื้นที่ใหม่ นอกจากการเสด็จเยือนเพื่อติดตามและเป็นขวัญกำลังใจแล้ว ยังได้นำศาสตร์พระราชาในด้านการเกษตรจัดตั้งโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการศึกษา และถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรที่เหมาะสมให้กับชุมชนทำให้สามารถสืบทอดมาถึงรุ่นลูกรุ่นหลานมาจนถึงปัจจุบันอีกด้วย

2) บ้านผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ภูมิหลังของชาวบ้านดอยผาหมีเป็นคนเชื้อสายจีน ชาติพันธุ์อาข่าโดยอพยพ ลี้ภัยคอมมิวนิสต์จีนมาจากสิบสองปันนา ด้วยการเดินเท้าผ่านเส้นทางเมืองเชียงตุง ประเทศพม่า ใช้เวลาในการเดินทางถึง 3 ปี จึงได้มีการลงหลักปักฐานที่ประเทศไทย ซึ่งมาสมทบตั้งชุมชนกับกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานมาก่อนแล้วจำนวน 29 ครัวเรือน แต่เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรมเพราะเป็นพื้นที่ ภูเขา แม้จะพยายามทำเกษตรแต่ก็เพียงพอต่อการยังชีพเท่านั้น ดังนั้นชาวบ้านที่อยู่บน พื้นที่ผาหมี จึงปลูกฝิ่นเพื่อขายสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ผาหมีจึงเป็นพื้นที่เสี่ยงในด้าน ยาเสพติด ซึ่งปัญหานี้อยู่ในความสนพระทัยของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงได้เสด็จเยือนผาหมีเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2513 โดยเน้นให้เกิดผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้วยการพัฒนาผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง คือนายมนตรี พุกษาพันธุ์ทวี หรือนายซาเง๊ะ หมอเฒ่าโง่ จากนั่นจึงได้มีการเสด็จอีกหลายครั้ง โดยเป็นการเสด็จเพื่อติดตามผลการดำเนินงาน โดยพระองค์ท่านจะให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำท้องถิ่น เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจของคนในพื้นที่ และทรงมีพระราชดำริด้านการพัฒนาอาชีพทางด้านเกษตร เพื่อขจัดปัญหาการปลูกฝิ่น เนื่องจากชุมชนเดิมของหมู่บ้านผาหมีนั้นมีลักษณะ ภูมิประเทศเป็นที่สูง ซึ่งไม่เหมาะกับการทำเกษตรและการขายตัวเชิงเศรษฐกิจ พระองค์ท่านจึงมีพระราชดำรัสให้ประชาชนย้ายครัวเรือนจากหมู่บ้านผาหมีเดิม ซึ่งอยู่บนที่สูง ให้มาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านผาหมีในปัจจุบัน โดยมีการปรับการคมนาคมและพื้นที่ให้ เหมาะสมกับการตั้งชุมชน ตั้งโรงเรียน และพระราชทานที่ดินพร้อมเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ เพื่อพัฒนาด้านอาชีพและการเกษตรโดยเฉพาะกาแฟสายพันธุ์อราบิก้า พร้อมพัฒนาระบบสาธารณสุขโรค ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการคือทหารและตำรวจทำงานในพื้นที่ เป็นผลสืบเนื่องให้ชุมชนเลิกปลูกฝิ่นได้สำเร็จและหันมาทำการเกษตรซึ่งกลายเป็นอาชีพ สำคัญของชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังหนุนเสริมให้เกิดเครือข่ายชาวเขาที่ เข้มแข็งในพื้นที่ใกล้เคียง ด้วยการพัฒนาโครงการในพระราชดำรินพื้นที่ดอยตุง เพื่อสร้างรายได้และไม่หันไปปลูกฝิ่นรวมถึงขายยาเสพติดชนิดอื่น นอกจากนี้พระองค์ท่าน ได้พระราชทานเหรียญชาวเขา ซึ่งเป็นคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่เป็นเหรียญทดแทนบัตร

ประชาชนชาวไทย ก่อเกิดเป็นความภาคภูมิใจและความตระหนักในความเป็น “คนไทย” ของกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่สูง

โดยอดีตผู้นำของกลุ่มชาติพันธุ์บ้านผาหมี่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายที่เคยรับเสด็จและถวายงานพระองค์ท่าน ได้กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ว่า

“...สมัยนั้นพวกผมแทบไม่มีอะไรเลย คนหนึ่งจะมีเสื้อผ้าอยู่แค่ 2-3 ชุดเท่านั้น บ้านกระท่อมมุงหลังคา ในสมัยนั้นก็มีกันอยู่ 9 ชนเผ่า แต่ละเผ่าปลูกผืนกัน พวกผมและชาวบ้าน ทุกคนปลูกผืนกัน เพราะว่าไม่มีอะไรทำก็จำเป็นต้องปลูกผืน หลังจากพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาแล้วพอเลิกปลูกผืนได้ก็เอางานเกษตรอื่น ๆ มาทดแทน ที่ในหลวงนำมาพระราชทานนั้นปัจจุบันได้ผลมากที่สุดก็คือกาแฟครับ ปัจจุบันก็ปลูกกาแฟกันเท่านั้นได้ผลมากที่สุด ปัจจุบันกาแฟต้นแรกที่อยู่ในหลวงนำมาพระราชทานนั้นยังอยู่ครับ ต้นใหญ่ สูงเท่าเสาไฟฟ้า... สมัยนั้นผมได้รับมอบหมายจากในหลวงท่านหรือรับสั่งให้ผมดูแลป่า ป่าและต้นน้ำลำธาร สมัยนั้นที่พระเจ้าอยู่หัวมาหัวไร่ล้นครับมองออกไปแทบไม่เห็นต้นไม้เลย ตัดไม้ทุกปี พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่าการดูแลไม่ยากแค่ 3 ข้อง่าย ๆ 1) ไม่เผาป่า 2) ไม่ตัด 3) ไฟป่าเกิดที่ไหนขอไปดับไฟหน่อย แค่นั้นพอไม่ต้องไปปลูกเสริม ผมและชาวบ้านทุกคนก็ปฏิบัติตามแบบที่รับสั่งไว้ ตอนนั้นก็ปฏิบัติมาเป็นเวลา 40 ปีแล้ว ปัจจุบันเห็นมีต้นไม้สีเขียว ก็เพราะ ในหลวงถ้าไม่มีท่านวันนี้ก็คงไม่เห็นสีเขียวแบบนี้...” (ชาเจ๊ะ หม่อโป๊ะกู๋, 27 ธันวาคม 2560)

“...พระองค์ท่านมาครั้งแรกบอกกับผมว่า ‘มีอะไรให้เสนอ มีอะไรให้พูด มา’ ผมก็บอกว่า ‘ผมพูดราชาศัพท์ไม่เป็นนะท่าน’ พระองค์ก็บอกว่า ‘ไม่ต้องเกรงใจเลย พูดแบบตรงไปตรงมาดีที่สุด ไม่ต้องเกรงใจ’ ผมเลยพูดยาวเลย ปรึกษาหรือทุกอย่าง ผมเล่าให้ท่านฟังเรื่องพวกชาวเขาอยู่ยังไง ปลูกผืนมาโดยตลอด ตั้งแต่ปู่ย่าตายายและลำบาก ไม่เห็นมีอะไรดีขึ้นสักอย่างเลย ที่ผมขอคือหนึ่งเรื่องสัญชาติ สมัยนั้นพวกผมไม่มีสัญชาติไปไหนลำบาก ขอสัญชาติได้ใหม่ พระองค์ท่านบอกว่าไม่เป็นไร จุดนี้จะแก้ปัญหาก็แก้ไขให้ แล้วเสร็จกลับไปไม่ถึงประมาณ 2 เดือน เขาเชิญมาพระราชทานแทนบัตรประชาชน หลังจากนั้นเราก็มานะไปไหนมาไหนได้สะดวก ท่านบอกว่าเชิญทดแทนบัตรประชาชนมีแล้วให้ดูแลชาวเขา 9 เผ่าด้วยกัน...” (ชาเจ๊ะ หม่อโป๊ะกู๋, 28 ธันวาคม 2561)

จากนั้นทรงมีพระราชดำรัสกับผู้นำชุมชนเรื่องการดูแลรักษาป่าไม้ในพื้นที่ ด้วยวิธีการที่ง่ายไม่ซับซ้อนและปฏิบัติได้จริง คือ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า และเฝ้าระวัง การเกิดไฟป่า ซึ่งชุมชนได้น้อมนำมาปฏิบัติ จากที่พระองค์ท่านทรงเสด็จพระราชดำเนิน บ้านผาหมีครั้งแรก เป็นเวลาเกือบ 50 ปี ปัจจุบันพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านมีอาชีพ มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นพื้นที่แห่งความทรงจำของกษัตริย์ นักรัฐศาสตร์พัฒนา

3) บ้านปางสา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

หมู่บ้านปางสา คือชุมชนที่มีหลากหลายทางชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม ชาติพันธุ์ลื้อ ชาติพันธุ์ลาหู่ และกลุ่มคนจีน ซึ่งไม่มีสัญชาติไทย จุดเริ่มต้นของศาสตร์ พระราชาในพื้นที่หมู่บ้านปางสาจึงเกิดจากการให้สัญชาติด้วยการพระราชทานเหรียญ แทนบัตรประชาชนเช่นเดียวกับที่หมู่บ้านผาหมี ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนสัญชาติของ ชาวเขา สร้างความตระหนักในความเป็นคนไทยและปลูกจิตสำนึกรักชาติให้เกิดขึ้น ในพื้นที่ เพื่อเป็นจุดเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ โดยแต่เดิมปัญหาหลักของ ชุมชนแห่งนี้ คือการขาดแคลนที่ดินในการทำเกษตร และปัญหาเสพติด ซึ่งพื้นที่เป็น ชุมชนชายแดนที่มีความเสี่ยงด้านยาเสพติด เช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดเชียงราย ประกอบกับการทำเกษตรสามารถทำได้แต่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ ซึ่งไม่เพียงพอต่อความ ต้องการบริโภคและผลผลิตไม่มั่นคงในแต่ละปี ภายหลังจึงมีหน่วยงานภายนอกได้ เข้ามาส่งเสริมการพัฒนาชุมชน คือศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาซึ่งมีบทบาทหน้าที่ ในการส่งเสริมพัฒนาชาวเขาและชาวไทยบนพื้นที่สูงให้มีคุณภาพชีวิตที่สอดคล้อง กับภูมิสังคม โดยมีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ชาวบ้านเพื่อรวบรวมผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาโรงเรียน และแปลงผักเพื่อบริโภคในชุมชน

กิจกรรมพัฒนาดังกล่าวได้รับรู้ถึงเบื้องพระยุคลบาท ในปี พ.ศ. 2522 และพ.ศ. 2524 พระองค์ท่านพร้อมพระบรมวงศานุวงศ์จึงได้เสด็จเยือนหมู่บ้านปางสาเพื่อให้ เข้าถึงปัญหาเชิงพื้นที่ พร้อมติดตามผลการดำเนินงานดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น จึงพระราชทานที่ดินในการทำเกษตรพร้อมพัฒนาระบบชลประทานโดยจัดสรร ให้แต่ละครัวเรือนได้ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร โดยชาวบ้านได้ตัดสินใจร่วมกันในการ ทำนาบนแผ่นดินของพ่อ เป็นสัญลักษณ์แห่งพระมหากรุณาธิคุณในการสร้างคุณภาพ

ชีวิตที่ดี พร้อมกันนั้นได้ทรงมีพระราชดำริให้ยกระดับสหกรณ์หมู่บ้านเป็นธนาคารข้าว และพัฒนาแปลงผักให้มีความยั่งยืนมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของประชาชน โดยมีพระราชดำริให้พัฒนาโรงเรียนบ้านปาง ให้มีความมั่นคงและจัดให้มีความพร้อมสำหรับพัฒนาการศึกษา โดยตัวแทนชาวบ้าน บ้านปางสาได้น้อมนำศาสตร์พระราชามาใช้ในการดำเนินชีวิต และได้กล่าวว่า

“...พอจบวิทยาลัยครูเชียงใหม่สิ่งที่ผมคิดคือผมต้องกลับมาทำงานในพื้นที่ด้วยแรงบันดาลใจว่าเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ในหลวงรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ สมเด็จพระเทพฯ พระราชินี เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เสด็จมาที่นี่ ผมเลยกลับมาทำงานเป็นนักพัฒนาชุมชนอยู่ที่นี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน พอมาทำงานที่นี้ก็พยายามคุยกับชาวบ้านว่าในหลวงรัชกาลที่ 9 มาทำอะไร แล้วเราควรจะดำเนินชีวิตตามรอยพระราชอาอย่างไรบ้าง มีอยู่หลายเรื่องเหมือนกันนะครับ เช่น ตอนที่พระองค์ทรงเสด็จมาดูโรงเรียน เรื่องของคุณภาพการศึกษาว่าเด็กไทยทุกคนไม่ว่าจะอยู่ที่นี้ก็ทำตามถิ่นทุรกันดารที่ไหนก็ตามต้องได้รับการศึกษา เพราะการศึกษาภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ตามไปดูว่าพระองค์ท่านไปที่สวนผักที่ชาวบ้านปลูกกัน พระองค์ท่านก็ได้มาสอนเรื่องวิธีการปลูกพืชผักสวนครัวให้ชุมชนได้มีอาหารกินตลอดตลอดสารเคมี ซึ่งตอนหลังมาเราก็ได้ใช้ชื่อว่า “สวนผักของพ่อ” ซึ่งทำมาจนถึงปัจจุบันนี้ เวลาผมเองกลับมาทำงานก็มาเรือ่พี่น้องรวมกลุ่มกับชาวบ้านทำรวมทั้งนาของพ่อ ซึ่งเป็นผืนหน้าที่ถือว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าที่สุดของพระองค์ท่านที่ได้มอบให้กับคนปางสาและคนชุมชนระแวกนี้ให้มีที่ดินถาวรในการทำกิน ปลูกข้าว ปลูกผักต่าง ๆ จำนวน 200 ไร่ 40 กว่าหลังคาเรือน ซึ่งปัจจุบันที่ดินเหล่านี้พี่น้องที่นี้ก็ยังทำการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกข้าว...

...ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นมรดกที่ล้ำค่าที่สุดของมวลมนุษยชาติ พระองค์ท่านได้แบ่งเรื่องความรักในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วย ให้คนสามารถผลิตอาหารเพื่อตนเอง ผู้อื่น และเพื่อสังคม และที่สำคัญการทำระบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการทำให้ใช้ความรัก ความเอื้ออาทรต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และเป็นเรื่องของการใช้ใจทำ และปัญญา เราก็คพยายามเรียนรู้ว่าแท้จริงแล้วหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา เพราะฉะนั้นพอได้มาทำงานที่นี้ก็เดินตามรอยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง..." (สุพจน์ เหลืองจำ, 5 มกราคม 2561)

ด้านการสืบทอดศาสตร์พระราชทาน พบว่า ชุมชนบ้านปางสาได้สร้างให้พื้นที่ที่เคยเสด็จกลายเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ของชุมชน ได้แก่

- **ต้นไม้ของพ่อ** เป็นต้นไม้ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ประทับทรงงานร่วมกับผู้ว่าราชการและข้าราชการในสมัยนั้น เมื่อครั้งเสด็จมาเยือนชุมชนปางสา โดยต้นไม้ดังกล่าวตั้งอยู่บริเวณริมน้ำแม่จัน ทำให้ชาวบ้านรู้สึกผูกพันกับต้นไม้ต้นนี้และมีความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับพื้นที่ดังกล่าว จึงได้นำภาพการทรงงานของพระองค์ท่านมารวมกันและตั้งรูปภาพไว้บริเวณริมแม่น้ำ

- **นาของพ่อ** เป็นชื่อเรียกที่ดินทำกินที่ได้รับการพระราชทานจัดสรรโดยชาวบ้านได้มีการสืบทอดที่ดินทำกินมาถึงรุ่นลูกหลาน และทำนาเพื่อบริโภคในครัวเรือน ทำให้มีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี

- **สวนผักของพ่อ** เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านปางสา ที่ได้รวมกลุ่มปลูกผักปลอดสารเพื่อบริโภคและขาย เน้นการใช้ที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านบริเวณริมแม่น้ำจันให้เกิดประโยชน์ด้วยการแบ่งแปลงผักให้แต่ละครัวเรือนได้ดูแล ซึ่งเป็นแนวทางการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อเป็นแหล่งอาหารที่ปลอดภัยของชุมชน เมื่อพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรเสด็จเยือนชุมชนปางสา จึงให้ความสนใจพระทัยต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน และทรงมีพระราชดำริสให้ชาวบ้านร่วมกันสืบทอดแนวทางการสร้างแหล่งอาหารให้มีความมั่นคงและปลอดภัย

4) บ้านสะงี อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

หมู่บ้านสะงี หรือดอยสะงี เป็นภาษาถิ่นซึ่งออกเสียงได้ 2 ลักษณะคือ สะงี หรือสะงีะ เดิมชุมชนตั้งอยู่บริเวณที่สูง เรียกว่า “ดอยสะงีบน” และประมาณ ปี พ.ศ. 2509 ทรัพยากรธรรมชาติบนดอยสะงีบนเริ่มเสื่อมโทรม รวมถึงภัยจากสัตว์ป่า และยุบชุกชุม ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ย้ายที่ดินทำกิน ปลูกข้าวไร่ในพื้นที่ด้านล่างลงไป จนสุดท้ายชนผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ขึ้นดอยไม่ไหวจึงย้ายบ้านเรือนมาตั้งอยู่ใน หมู่บ้านดอยสะงีในปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2512 ชาวบ้านดอยสะงีได้รับพระราชทานเหรียญ แทนบัตรประชาชน เช่นเดียวกับหลายชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มชาวเขาบน พื้นที่สูงของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเห็นความสำคัญของชาวบ้านในพื้นที่ชายแดน ทำให้ชุมชนเริ่มติดต่อกับสังคมภายนอกและเป็นการเปิดโอกาสให้กับชุมชนในเรื่องอื่น ๆ ตามมา เช่น การติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า

ภาพที่ 1 เรื่องเล่าเหรียญของในหลวง บ้านสะงี อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

หลังจากการเสด็จของพระองค์ท่าน ได้มีหน่วยงานต่างๆเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ตามพระราชประสงค์ ได้แก่ โครงการพัฒนาโดยศูนย์สงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งส่งเสริมให้ทำเกษตร พืชชนิดแรก คือ กาแฟโรบัสต้า แต่เนื่องจากขาดการส่งเสริมด้านการตลาดจึงทำให้ชุมชนโค่นต้นกาแฟไป ต่อมาเจ้าหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์จึงเข้ามาส่งเสริมความรู้และสร้างแปลงสาธิตทางการเกษตร โดยส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกถั่ว ผักกาด เน้นแนวคิดในเรื่องของการพึ่งพาตนเองด้วยการเพาะปลูกพืชผักสำหรับบริโภคในชุมชน รวมถึงการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้ สนับสนุนด้านองค์ความรู้ทางการเกษตร ขณะเดียวกันก็มีการจัดสรรที่ดิน พัฒนาเส้นทางคมนาคม และพัฒนาด้านการศึกษา สร้างโรงเรียนในพื้นที่เมื่อปี พ.ศ. 2515 โดยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลศรีนครินทรมาหาชิราลงกรณ พระวรชิวเกล้าเจ้าอยู่หัว (ในหลวงรัชกาลที่ 10) ซึ่งมีพระนามเดิมคือสมเด็จพระโอรสาธิราชเจ้า เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมายังหมู่บ้านดอยสะเก้เพื่อติดตามผลการดำเนินงานพัฒนาชุมชน และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้เสด็จเยือนหมู่บ้านดอยสะเก้ถัดจากเสด็จดอยตุ่ง เพื่อเปิดโรงเรียนบ้านดอยสะเก้ และมาติดตามบ่อปลาและแปลงผักสาธิต ที่ได้มีการพัฒนาขึ้นโดยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ นอกจากทรงเสด็จมาเปิดโรงเรียนแล้วยังมีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ พอ.สว. ติดตามมาให้บริการตรวจและดูแลสุขภาพของชาวบ้าน

จากนั้นในปีพ.ศ. 2518 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเยือนหมู่บ้านดอยสะเก้อีกครั้งเพื่อติดตามการดำเนินงาน โดยในการเสด็จครั้งนี้ได้มีการพระราชทานควายให้กับชาวบ้าน จำนวน 5 ตัว พร้อมมีพระราชดำริให้หน่วยงานรัฐจัดสรรที่นาให้กับชาวบ้านคนละ 1 แปลง เพื่อปลูกข้าวไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน โดยทำนาในลักษณะของการปลูกข้าวหมุนเวียนและใช้ควายที่ได้รับพระราชทานนั้นเป็นแรงงานในการไถนา อนึ่ง ในด้านการปลูกข้าวพบว่าพระองค์ท่านทรงให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องของการทำนาแบบขั้นบันได โดยยกตัวอย่างการทำนาขั้นบันไดที่ประเทศจีน ใน ปี พ.ศ. 2521 แม้พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จะไม่ได้เสด็จเยือน

หมู่บ้านโดยพระองค์เอง แต่ก็ให้พระราชดำรัสให้จัดตั้ง “ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ดอยสะโง๊ะ” ขึ้น ซึ่งกรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานแรกที่เข้ามาจัดการที่ดินสำหรับทำโครงการ ส่งผลให้วิถีชุมชนของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านดอยสะโง๊ะเปลี่ยนจากอดีตไปอย่างสิ้นเชิง เพราะโครงการในพระราชดำริทำให้คนในชุมชนมีอาชีพ และมีรายได้จากการเกษตร ซึ่งพืชส่วนใหญ่ที่ได้รับการส่งเสริม คือ ดอกคาโมมาย เก๊กฮวย ใฝ่ฟิลิปินส์ ดอกหน้าวัว รวมถึงพืชอื่น ๆ ซึ่งเป็นอาชีพหลักที่เลี้ยงดูชุมชน และเป็นอาชีพที่มั่นคงตามการบอกเล่าของชาวบ้าน เพราะโครงการในพระราชดำริ คือ การส่งเสริมให้ชุมชนมีอาชีพ ขณะเดียวกันก็มีระบบตลาดรองรับ ทำให้คนในชุมชนไม่ต้องเดินทางไปทำงานข้างนอกซึ่งเป็นอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน โดยนายนิคม สะโง๊ะ หรืออาปอสู ซึ่งในอดีตผู้นำชุมชนชาวบ้านสะโง๊ะได้กล่าวถึงความทรงจำและการน้อมนำศาสตร์พระราชามาจากหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาใช้ในการดำเนินชีวิตว่า

“...บ้านเราที่นี่ไม่มีอะไรเลย พื้นที่บริเวณนี้มีแต่ข้าวไร่ สถานที่ไม่มีที่นาที่ ไม่มีไม่ได้ทำอะไร เพราะว่าชาวบ้านเขาก็ไม่เข้าใจทำก็หลังจากในหลวงท่านก็เอาแกะ เอาวัวมาให้ มีเจ้าหน้าที่เข้ามาแนะนำ มาพาชาวบ้านทำ หลังจากนั้นพวกชาวบ้านก็มีอาชีพ ได้ส่งเสริมให้ทำนา และมีการปรับสถานที่ให้ชาวบ้าน ใช้ถวายพระราชทานไถพื้นที่ โถนาปลูกข้าว ปลูกอะไร ปัจจุบันนี้ก็มีการทำนา คิดว่าที่ในหลวงท่านเสด็จมาที่ตรงนี้ ชาวบ้านก็ตื่นตาตื่นใจนะ พระเจ้าแผ่นดินนะ พระเจ้าแผ่นดินผมก็ไม่เคยเห็น ชาวเขาเราก็ดีใจภูมิใจขนาดไหน คนเมืองยังอิจฉาหมู่บ้านผม อาษาเราหมู่บ้านเดียวทำไมในหลวงเสด็จมาบ้านเรา ภูมิใจมากครับ...ผมได้กราบทูลในหลวง ว่าชาวบ้านเราเป็นอย่างไร ท่านรับสั่งว่า ‘นี่แกะ เคยเลี้ยงไหม’ เจ้าหน้าที่เขาก็มาสอนชาวบ้าน บอกว่าเลี้ยงแกะ ตัดขนให้ แล้วก็ตัดขนให้ดู ในหลวงท่านก็เดินไปเรื่อยๆ เดี่ยวไปขึ้นบ้านชาวบ้าน อยู่สูงๆ ท่านก็ขึ้นบ้านไป เราก็มารู้ว่าท่านขึ้นไปแล้วเราจะทำยังไง เราไม่รู้ วันที่ในหลวงท่านขึ้นบ้าน เราก็มองแต่เตรียมน้ำชา ปกติในหลวงท่านไป จะมีน้ำชาให้ วันนั้นก็ได้แต่เตรียมตัวตอนนั้นผมเป็นผู้ใหญ่บ้าน ก็แต่งเครื่องแต่งกายผู้ใหญ่บ้าน เหยี่ยุพระราชทานแทนบัตร

ประชาชนนี้บ้านดอยสะเก็ มีประมาณ 10 กว่าคน บางคนก็ไม่อยู่แล้ว คนที่มีชีวิตอยู่มีไม่กี่คน บางคนก็เป็นมรดกให้ลูกหลาน ของผมคิดว่า นี่คือมรดก จากในหลวงรัชกาลที่ 9 ให้ลูกให้หลานเก็บไว้ ความดีของท่านเราลืมไม่ได้ หรอกครับ ถ้าไม่มีในหลวงรัชกาลที่ 9 ผมทุกวันนี้ไม่รู้จะเป็นยังไง ทุกวันนี้ ผมก็ดีใจ พวกผมก็ข้าวกินมีอะไร เงินไม่รวยหรอกครับ แต่มีข้าวกินตลอด เพราะในหลวงท่านมาช่วยเรา.." (นิคม สะเก็, 5 มกราคม 2561)

กระบวนการสืบทอดและสานต่อศาสตร์พระราชาท่านของบ้านสะเก็ หรือชุมชน ดอยสะเก็ จำแนกได้เป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการสืบทอดผ่านวิถีชาวบ้านด้วยการ ทำเกษตรที่เน้นในเรื่องความปลอดภัย ลดการใช้สารเคมีซึ่งเป็นความรู้ที่ได้รับจากการ เรียนรู้ผ่านศูนย์โครงการหลวงดอยสะเก็ ส่วนที่สองเป็นกระบวนการสืบทอด ผ่านกิจกรรมเรียนรู้ของศูนย์โครงการหลวงดอยสะเก็ ได้แก่ โครงการยุวเกษตร การส่งเสริมกลุ่มอาชีพ และด้านการท่องเที่ยวชุมชน

5) บ้านท่าข้ามอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

บ้านท่าข้าม มีประชาชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ และมีกลุ่ม ชาติพันธุ์ขมุเป็นบางส่วน อาชีพหลักของชาวบ้านคือทำการเกษตร ส่วนใหญ่เพาะปลูก ข้าวโพดและถั่ว นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม คือการทอผ้า ซึ่งเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทลื้อ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน และความเชื่อ ซึ่งผ้าทอไทลื้อเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านมาจนถึงปัจจุบัน ในอดีตบ้านท่าข้ามเป็นพื้นที่ปฏิบัติการสู้รบระหว่างคอมมิวนิสต์และรัฐไทย โดยมี สถานการณ์รุนแรงในพื้นที่ตำบลม่วงยาย และตำบลปอ อำเภอเชียงของในขณะนั้น ดังนั้นจึงได้มีการจัดตั้งค่ายตำรวจตระเวนชายแดน 509 ในหมู่บ้านท่าข้าม อำเภอ เวียงแก่น เพื่อเป็นกำลังเสริมแทนการใช้กำลังทหารในการรักษาความสงบตามแนว ตะเข็บชายแดน และสถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ในความสนพระทัยของพระบาท สมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงทรงเสด็จ มายังหมู่บ้านท่าข้ามเมื่อปี พ.ศ. 2514 เพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงานรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ รวมถึงติดตามสภาพความเป็นอยู่

ชาวบ้าน โดยพบว่านอกจากจะมีพระราชดำรัสกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว พระองค์ท่านมีกระแสรับสั่งกับชาวบ้าน โดยถามเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งพบว่าขณะนั้นชุมชนประสบปัญหาการใช้น้ำเพื่อการเกษตร จึงมีพระราชดำริให้สร้างฝายห้วยแล้ง แก่พ่อหลวงบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) เพื่อให้สามารถใช้น้ำในการเกษตรโดยเฉพาะช่วงหน้าแล้งได้ และเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนบ้านท่าข้าม ว่า

“...วันนั้นท่านลงเครื่องฮ.มาก็เดินมามีตำรวจทหารคุมมา ท่านก็มายืนแล้วถามว่าความเป็นมาเป็นอย่างไร อาชีพอะไร พ่อก็ตอบว่าอาชีพทอผ้าก็มีทำไร่ทำนาก็มีนี่เป็นอาชีพหลัก แล้วท่านก็เดินขึ้นบนบ้าน ในหลวงก็นั่งตรงนี้ราชินีก็นั่งตรงนี้ เจ้าฟ้าชายก็นั่งตรงนี้ แล้วก็มีพ่อจ๋ายนั่งตรงนี้ แม่ไม่ได้เข้ามานะ แม่อยู่ข้างนอก ท่านก็ถามว่าผู้ชายบ้านนี้หลัก ๆ ทำอาชีพอะไร พ่อจ๋ายก็บอกว่าทำไร่ทำนา ทำนา ทำไร่ข้าวโพด ถั่วลิสง สวนพริก ท่านก็ถามว่าอยากได้อะไร พ่อก็บอกอยากได้น้ำกิน เพราะบ้านเราขาดน้ำ แล้วท่านก็ถามตอบกลับหลายอย่าง

...หลังจากที่พระองค์ท่านเสด็จกลับไปแล้ว พ่อก็จัดประชุมชาวบ้านว่าบ้านเราดี ในหลวงท่านเสด็จมาบ้านเรา แล้วพ่อจ๋ายเองหลังจากที่ในหลวงเสด็จกลับไปแล้วได้ ทำฝายเอาน้ำเข้านา ได้กินข้าวดีข้าวสวย แต่ก่อนนี้ไม่มีข้าวกินอดข้าวกัน ฝายที่ทำเมื่อก่อนเรียกฝายน้ำาว แต่ทำด้วยไม้ไผ่ ตอนนี้นำไปแล้ว” (จ๋าย ยาวีเจิง และแสงลอย ยาวีเจิง, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

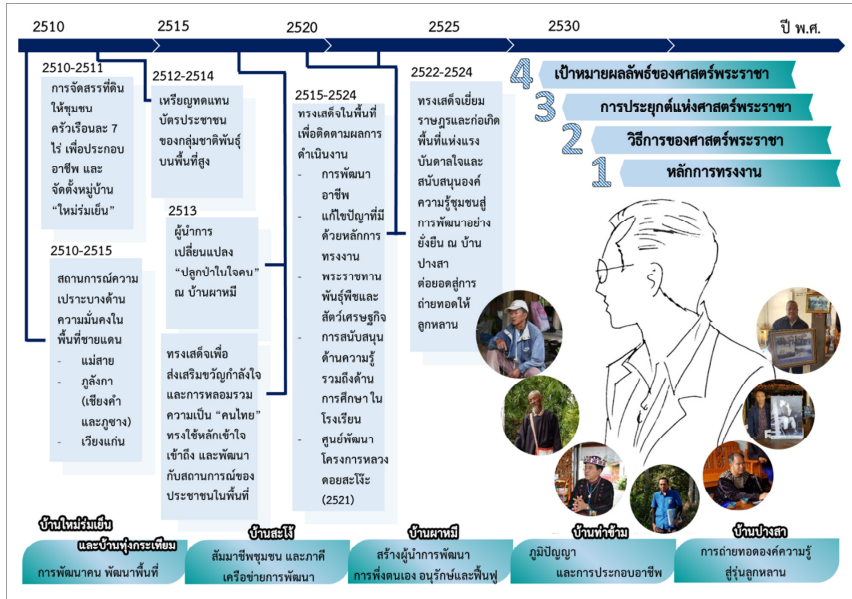
การสืบทอดและสานต่อศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านท่าข้ามนั้น คือเรื่องของแนวคิดในการดำรงชีพที่เน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยน้อมนำเอาการจัดการปัญหาด้านน้ำและการเกษตรมาปรับใช้ในพื้นที่ทำกิน และมีการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันในด้านการประกอบอาชีพเสริมอื่นๆ ด้วย ซึ่งอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาของชุมชนแห่งนี้คือกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อด้านการทอผ้า โดยสืบสานกันมาจากรุ่นสู่รุ่นและก่อตั้งเป็นกลุ่มทอผ้าไทลื้อของชุมชนร่วมกับส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ เช่น อปท. สถาบันการศึกษา ภาครัฐ เป็นต้น

การถอดบทเรียน : เปิดตำราให้เดินตามรอยพระบาท

การถอดบทเรียนเปิดตำราให้เดินตามรอยพระบาทที่ياتตราเรียนรัฐศาสตร์ พระราชา เป็นการดำเนินการหลังจากรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยในพื้นที่ จังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา ในหมู่บ้านทุ่งกระเทียม หมู่บ้านใหม่ร่มเย็น หมู่บ้าน ผาหมี หมู่บ้านปางสา หมู่บ้านสะงี้ และหมู่บ้านท่าข้าม โดยประชุมเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ของคณะผู้วิจัย กับผู้ทรงคุณวุฒิ และตัวแทนชุมชน ซึ่งเป็นการถอดบทเรียน ในกระบวนการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงานก่อนและหลัง และตีความ เพื่อคืนข้อมูลให้กับชุมชนนำไปใช้ประโยชน์ โดยเป็นไปตามรูปแบบการทบทวน หลังกิจกรรม หรือ AAR (After Action Review) ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในวงจรการดำเนินงานวิจัย เป็นการทบทวนวิธีการทำงาน ทั้งด้านความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน

การสืบทอดและการสานต่อศาสตร์พระราชารวมถึงการน้อมนำไปใช้ประโยชน์ ของชุมชนท้องถิ่นทั้ง 6 หมู่บ้านในพื้นที่วิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนามนุษย์ การพัฒนา ด้านภูมิปัญญา และการบูรณาการสร้างการจัดการเรียนรู้ ถอดและตีความพระปรัชญา ที่พระองค์ท่านทรงถ่ายทอดและทำให้เห็นเชิงประจักษ์ จากองค์ความรู้ภายในสู่อ องค์ความรู้ที่เป็นศาสตร์ (tacit knowledge to Explicit knowledge) โดยพระองค์ท่าน ได้ปฏิบัติตามพระปฐมบรมราชโองการตลอดจนถ่ายทอดผ่านการทรงงานให้เห็น ในเชิงประจักษ์ ทั้งในการเสด็จพระราชดำเนิน พระราชดำรัสพระราชดำริ และโครงการ ในพระราชดำริ กว่า 4,595 โครงการ ที่สะท้อนให้เห็นประสิทธิผล ของการดำเนินงาน เป็นคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ

นอกจากนี้ หากพิจารณาการตีความพระปฐมบรมราชโองการที่ว่าด้วยการ ปกครองแผ่นดินโดยธรรมของพระองค์ท่านแล้ว คำว่า “ธรรม” อาจจะมี ความหมาย ที่เป็นนัยยะซ่อนอยู่อย่างน้อย 3 ประการคือ 1) ธรรมที่แปลว่าธรรมะหรือความดีงาม เป็นการประพฤติปฏิบัติภายใต้ฐานคิดแห่งความดีงาม จึงเป็นศาสตร์บริสุทธิ์ 2) คำว่า ทำ ที่แปลว่าการปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และ 3) คำว่าธรรม ที่แปล ว่าธรรมชาติ ปฏิบัติและพัฒนาการอย่างไม่เบียดเบียนธรรมชาติและอย่างเป็นไป ตามธรรมชาติ

ภาพที่ 2 สรุปผลการศึกษาย้อนรอยพระบาทที่ยาตรา เรียนรู้สู่ศาสตร์พระราชา

จากภาพที่ 2 สรุปผลการศึกษา ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าศาสตร์พระราชาเป็นศาสตร์ที่สามารถประยุกต์ใช้ในแต่ละพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น และผลจากการถอดบทเรียนฯ พบว่าชุมชนมีแนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติอย่างน้อย 3 ประเด็นคือ

1. **การพัฒนาคน** ทางด้านสภาวะจิตใจ การสร้างความตระหนัก การเรียนรู้ การยอมรับ เป็นต้น และต่อยอดสู่การนำภูมิปัญญาในพื้นที่เกิดการจัดการความรู้จากศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติที่เป็นสากล ในด้านการพึ่งพาตนเอง การจัดการที่ดิน การเกษตร และความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น

2. การบริหารจัดการ ศาสตร์พระราชาเป็นต้นแบบแห่งการแก้ไขปัญหาในเชิงการบริหารจัดการ ซึ่งหลายพื้นที่ในชุมชนสามารถน้อมนำศาสตร์พระราชา มาปฏิบัติ โดยผู้กล่าวว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน” ในมิติที่ต่อยอดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตัวอย่างเช่น การแก้ไขปัญหาเรื่องยาเสพติดหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ชายแดนของจังหวัดเชียงราย เดิมในสมัยนั้น ซึ่งถือเป็นคนชายขอบในพื้นที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยทำให้เกิดการปฏิบัติจริงในพื้นที่ชุมชนอย่างง่าย ๆ ทำให้ชุมชนสามารถเรียนรู้และนำไปบริหารจัดการด้วยตนเองได้ และการทำตามลำดับขั้นตอน มีผู้สนับสนุนอย่างมีส่วนร่วม ใช้อรรถมปราบอรรถมในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด ใช้หลักการทำให้ง่ายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงหลักการปลูกป่าในใจคน เพื่อสร้างความยั่งยืนของผืนป่าชุมชน ผืนป่าในพื้นที่ และผืนป่าของประเทศไทย เป็นต้น

3. ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ พระองค์ท่านทรงสร้างสำนึกการมีส่วนร่วมและความตระหนัก ในการทำงานเพื่อส่วนรวมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเริ่มต้นจากผู้นำและขยายผลสู่ประชาชนในพื้นที่ ทั้งกลไกด้านรัฐศาสตร์การพัฒนา สาธารณสุข การศึกษา และสัมมาชีพ ซึ่งเมื่อชุมชนตระหนักรู้และพึ่งตนเองในด้านต่างๆ ข้างต้นแล้ว จะสามารถต่อยอดการอนุรักษ์พื้นที่ในมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีมติเชิงสาธารณะ หรือจิตอาสาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในพื้นที่ศึกษาในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา จึงมีจุดร่วมในหลักการ คือการที่ประชาชนน้อมนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) เป็นฐานคิดในการปฏิบัติเพื่อการพึ่งพาตนเองพัฒนาคุณภาพชีวิต และแก้ไขปัญหาตลอดระยะเวลาหลายสิบปี ดังนี้

1) **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง** น้อมนำมาประยุกต์และปฏิบัติตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัวและระดับชุมชนในฐานะหลักการนำทาง ประกอบด้วย สามห่วงสองฐาน (เงื่อนไข) คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัว มีความรู้ และฐานคุณธรรม

2) **วิธีการของศาสตร์พระราชา** คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา โดยต้องเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ในด้านคน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

- เข้าใจ หมายถึง การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว การใช้และแสวงหาข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิเคราะห์และการวิจัย การทดลองใช้จนได้ผลจริงก่อน

- เข้าถึง หมายถึงการระเบิดจากข้างใน เข้าใจกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา และสร้างปัญญาสังคม

- พัฒนา หมายถึง การพัฒนาที่ประชาชนเริ่มต้นด้วยตนเอง พึ่งพาตนเองได้ และมีต้นแบบในการเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนได้เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้

3) **การประยุกต์แห่งศาสตร์พระราชา** ต้องทำให้ด้วยความรัก ความปรารถนาดีและด้วยใจ ต้องประยุกต์ใช้อย่างยั่งยืน ไม่ยึดติดตำรา ปรับตามบุคคล สภาพพื้นที่และสถานการณ์ โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมและภูมิสังคมที่แตกต่างกัน เช่นพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 หมู่บ้าน ในครั้งนี้

4) **เป้าหมายผลลัพธ์ของศาสตร์พระราชา** คือแผ่นดินโดยธรรมและประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามตามพระปฐมบรมราชโองการ ซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม คือพออยู่พอกิน และรู้จักสามัคคี อันเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ศาสตร์พระราชา จึงเป็นสายใยแห่งความรักและความห่วงใยของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มีต่อพสกนิกรไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีบริบทสถานการณ์เปราะบางทางการเมือง ความมั่นคง และปัญหาความเหลื่อมล้ำ แตกต่างทางวัฒนธรรม อย่างพื้นที่อำเภอเชียงคำ อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน และอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือในหลวงรัชกาลที่ 9 พระองค์ ทรงปกเกล้าปกครองหม่อมแต่ไม่ได้ปกครอง พระองค์เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในต่างจังหวัด โดยพระองค์ทรงเป็นกันเอง ทำให้ประชาชนเห็นว่า พระเจ้าแผ่นดินอยู่กับชาวบ้านได้ อยู่กับคนไทยได้ องค์ความรู้ที่พระองค์ท่านถ่ายทอดแก่ประชาชนของท่านมาจากพระราชประสงค์ปรารถนา ความเข้าพระทัยในเหตุการณ์บ้านเมือง การประเมินสถานการณ์ต่างๆ และพระราชกรณียกิจที่ทรงงาน คือ “ศาสตร์พระราชา” เป็นการพัฒนาคนไทยภายใต้การวางแผนให้สอดคล้องกันในทุกระดับและสาขาเพื่อการไปสู่เป้าหมาย

เดียวกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้คนไทยมีภูมิคุ้มกันตนเองทั้งด้านวิชาชีพ และวิชาชีพิตโดยดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีหลักการคือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และอยู่บนพื้นฐานของ 2 เงื่อนไขคือ ความรู้คู่คุณธรรม ภายใต้สังคมไทย ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์หลักเหตุผล และหลักคุณธรรม โดยมีเครื่องมือการตัดสินใจ ในการดำเนินชีวิต ตามการน้อมนำศาสตร์พระราชามาสู่ การปฏิบัติในชีวิตจริง เพื่อนำไปสู่ “คุณภาพชีวิตที่ดี” ของคนในทุกมิติ ทุกระดับ ตั้งแต่ บัณฑิตบุคคล ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น และสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้และนำศาสตร์พระราชามา ไปปฏิบัติใช้ในชีวิต และชุมชน ในพื้นที่ที่พระองค์ท่านทรงเสด็จ ล้วนเป็นพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงรายที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ และมีความเสี่ยงเชิงพื้นที่ ทั้งในมิติของความมั่นคง อันได้รับอิทธิพลจากความเปราะบางทางด้านความมั่นคงทางการเมืองในสมัยนั้น และ ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดโดยเฉพาะในเรื่องของการปลูกและขายฝิ่นเนื่องจากติดพื้นที่ ชายแดน ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรม เพื่อประกอบอาชีพ ปัญหาดังกล่าวอยู่ในความสนพระทัยของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงได้เสด็จเยือนแต่ละ หมู่บ้านโดยให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วนในพื้นที่ก่อน จากนั้นจึงมีพระ ราชดำริให้พัฒนาโครงการในด้านต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้คุณภาพชีวิตของประชาชน ในแต่ละพื้นที่นั้นดีขึ้น โดยขึ้นอยู่กับภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ และการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีผลการศึกษาด้านการถอดบทเรียนพระปรัชญาสู่ตำราสร้างชีวิต ซึ่งเน้นการศึกษาและ ถอดบทเรียนการดำเนินชีวิตของประชาชนที่น้อมนำเอาหลักการทรงงาน ศาสตร์พระราชา ตลอดจนความทรงจำที่ได้เรียนรู้จากการรับเสด็จพระองค์ท่านและหลักคำสอนมาปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการถ่ายทอดให้ลูกหลาน โดยสามารถ อภิปรายผลการวิจัยการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติในพื้นที่ศึกษาที่สอดคล้อง กับหลักการทรงงาน 23 ข้อ ภายใต้กรอบคิด เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา โดยสามารถส่งเสริม การสร้างชุมชน สังคม ที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 การนำหลักการทำงานมาใช้ในการดำเนินชีวิตและชุมชน

หลักทรงงาน 23 ข้อ	บ้านใหม่ร่มเย็น อำเภอเชียงคำ บ้านทุ่งกระเทียม อำเภอภูซาง	บ้านผาหมี่ อำเภอแม่สาย	บ้านปางสา อำเภอแม่จัน	บ้านสะงี อำเภอเชียงแสน	บ้านท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น
การศึกษาที่อุดมเป็นระบบ	ชาวบ้านชุมชน+วิชาการ+องค์กรสนับสนุนในพื้นที่ (ศษด.)	ชาวบ้านชุมชน+วิชาการ+โครงการพัฒนาโดยตรง	ชาวบ้านชุมชน+วิชาการ+ NGOs	ชาวบ้านชุมชน+วิชาการ+องค์กรสนับสนุนในพื้นที่ (ศษด. โครงการหลวง)	องค์กรสนับสนุนในพื้นที่ (ศษด.)
ระบิตจากภายใน	ทัศนคติใน				
แก้ปัญหาจากจุดเล็ก	มองภาพรวม เริ่มแก้ปัญหา จากจุดเล็กฯ เช่น ความไม่สงบ สิทธิการถือครองที่ดิน 7 ไร่/ครัวเรือน) สังคมพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์	มองภาพรวม เริ่มแก้ปัญหา จากจุดเล็กฯ (ป่าไม้ ยาเสพติด สิทธิและสัญชาติของ กลุ่มชาติพันธุ์)	มองภาพรวม เริ่มแก้ปัญหา จากจุดเล็กฯ (ความเป็นอยู่ และสิทธิและสัญชาติของ กลุ่มชาติพันธุ์)	มองภาพรวม เริ่มแก้ปัญหา จากจุดเล็กฯ (ความเป็นอยู่ และสิทธิและสัญชาติของ กลุ่มชาติพันธุ์)	มองภาพรวมเริ่มแก้ปัญหาจากจุดเล็กฯ (ความไม่สงบ)
ลำดับขั้น	พัฒนาคุณภาพชีวิตตามลำดับขั้นตอน				
ภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์	การคำนึงถึงความหลากหลายทางความคิดความเชื่อ การสื่อสาร สภาพกายภาพ รวมถึงภูมิทัศน์ที่เหมาะสมในการสนับสนุนทางการเมือง				
องค์กรวม	ใช้วิธีคิดเพื่อการทำงานแบบองค์รวม เป็นระบบครบวงจร				

ตารางที่ 1 การเชื่อมโยงนำหลักการทำงานมาใช้ในการดำเนินชีวิตและชุมชน (ต่อ)

หลักผลงาน 23 ข้อ	บ้านใหม่เริ่มเย็น อำเภอเสด็จคำ บ้านทุ่งกระเทียม อำเภอภูซาง	บ้านผาหมี อำเภอแม่สาย	บ้านปางสา อำเภอแม่จัน	บ้านสะงี อำเภอเสด็จแสน	บ้านท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น
ไม่ติดตำรา	ความยืดหยุ่นในการทำงาน ในสถานการณ์ต่างๆ	การปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม กับคน สังคม และการเรียนรู้ เทคโนโลยีแบบผสมผสาน กับภูมิปัญญา	การปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม กับคน สังคม และการเรียนรู้ เทคโนโลยีแบบผสมผสาน กับภูมิปัญญา	ความยืดหยุ่นในการทำงาน ในสถานการณ์ต่างๆ	ความยืดหยุ่นในการ ทำงานในสถานการณ์ ต่างๆ
ประหยัด เรียบง่าย ได้ ประโยชน์สูงสุด	การพัฒนาแหล่งน้ำ/เทคโนโลยี การผลิตทางการเกษตรที่ สามารถหาได้ในท้องถิ่นและ ประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่	การอนุรักษ์น้ำ โดยไม่ ทำลายป่าและดูแลต้นไม้ให้ เกิดไฟฟ้า	การอนุรักษ์ภูมิปัญญาของ กลุ่มชาติพันธุ์ วิถีชีวิตที่พึ่งพา ตนเองและรักษารวมชาติ	การทำเกษตรด้วย เทคโนโลยีการผลิตที่ เรียบง่าย คอยอดจากการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (โครงการหลวงฯ)	การพัฒนาแหล่งน้ำ
ทำง่าย	ความมั่นคง และสิทธิ	ความเข้าใจสิทธิ	สัมฤทธิ์	สัมฤทธิ์	ความมั่นคง
การมีส่วนร่วม	ทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม	ทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม	ทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม	ทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม	ระดับชุมชน และ หน่วยงานของรัฐ
ประโยชน์ของส่วนรวม	คำนึงถึงคนรุ่นอนาคต	คำนึงถึงคนรุ่นอนาคต	คำนึงถึงคนรุ่นอนาคต	คำนึงถึงคนรุ่นอนาคต	
บริการที่จุดเดียว		ร่วม และการจัดการชุมชน		ร่วม และการจัดการชุมชน	ความมั่นคง (ตชด.)

ตารางที่ 1 การนำหลักการทำงานมาใช้ในการดำเนินชีวิตและชุมชน (ต่อ)

หลักพรงาน 23 ข้อ	บ้านใหม่รุ่งเย็น อำเภอเสียดำ บ้านทุ่งกระเทียม อำเภออุซาง	บ้านผาหมี อำเภอแม่สาย	บ้านปางสา อำเภอแม่จัน	บ้านสะงี อำเภอเสียดำ	บ้านท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น
ใช้ธรรมชาติดีช่วย ธรรมชาติ	ภูมิโนโคต (ปลูกพืชขึ้นมันได้)	วนเกษตรและภูมิโนโคต	ทรัพยากร ภูมิปัญญา	การเกษตรแบบวนเกษตร และศกภาพภูมิโนโคต	
ใช้ธรรมะปราบอธรรม		เน้นการสร้าง ตระหนัก (ปัญหาสาเหตุ)			
ปลูกป่าในใจคน	การเสริมสร้าง ความเข้าใจ	ความรัก ศรัทธา	ความ ศรัทธา	ความ ศรัทธา	ความ ศรัทธา
ขาดทุนคือกำไร	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	การพัฒนาอาชีพ	
การพึ่งพาตนเอง	เพียงพอและต่อยอดผู้ พอเพียง	เพียงพอและต่อยอดผู้ พอเพียง	เพียงพอและต่อยอดผู้ พอเพียง	เพียงพอและต่อยอดผู้ พอเพียง	
พออยู่พอกิน	การต่อยอดและพัฒนา เศรษฐกิจ เช่น CBTA บ้าน หมี	ความมั่นคงทาง อาหาร	ความมั่นคงทาง อาหาร	โครงการ หลวง	การพัฒนา เศรษฐกิจฐาน ภูมิ ปัญญา (ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์)
เศรษฐกิจพอเพียง	ใช้หลักเหตุผล	พอประมาณ	จัดการภูมิคุ้มกัน พื้นฐาน	จัดการภูมิคุ้มกัน พื้นฐาน	
ความจริงใจและซื่อสัตย์ สุจริต	ความจริงใจ	ความจริงใจ	ความจริงใจ	ความจริงใจ	ความจริงใจ

ตารางที่ 1 การเชื่อมนำหลักการทำงานมาใช้ในการดำเนินชีวิตและชุมชน (ต่อ)

หลักทรงงาน 23 ข้อ	บ้านใหม่เริ่มเย็น อำเภอเชียงคำ บ้านทุ่งกระเทียม อำเภอภูซาง	บ้านภาพมี อำเภอแม่สาย	บ้านปางสา อำเภอแม่ใจ	บ้านสะโง้ง อำเภอเชียงแสน	บ้านท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น
ทำงานอย่างมีความสุข	เริ่มต้นที่ตนเอง ครอบครัว และนำสู่ชุมชน สังคม				
ความเพียร	ไม่ลดละในการพัฒนาตนเอง และถ่ายทอดสู่พัฒนาชุมชน	การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	การต่อยอดจากสู่ศูนย์ใน การสำนึกในพระบารมีและ สัมมาชีพจากภูมิปัญญา	การพัฒนาด้านการเกษตร	การถ่ายทอดและสืบ ทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (ผ้าทอไทลื้อ)
รู้จัก สามัคคี	รู้จักสามัคคีและการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน	รู้จักสามัคคีและการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน	รู้จักสามัคคีและการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน	รู้จักสามัคคีและการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน	รู้จักสามัคคีและการ ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ กัน

ทั้งนี้กระบวนการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติในผลการวิจัยครั้งนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาดั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับชุมชน และระดับเครือข่าย ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าศาสตร์พระราชามิใช่ศาสตร์แห่งการพัฒนา ทั้งการพัฒนาเชิงพื้นที่ในพื้นที่ศึกษา และการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ อย่างบูรณาการ ในด้านการพัฒนามนุษย์ ด้านการบริหารและพัฒนา และด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู ซึ่งเป็นศาสตร์ประยุกต์ที่สามารถต่อยอดแก้ไขปัญหาและจุดระเบิดจากภายในให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ซึ่งสร้างความตระหนักในตัวบุคคลก่อนแล้วจึงถ่ายทอดขยายผลสู่การสร้างสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี บนฐานคิดการพึ่งตนเองและพึ่งพากฎมีปัญญาท้องถิ่นและทุนชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยสอดคล้องกับผลการศึกษาของเดชา ปุญญบาล (2560) เรื่อง 9 ตามรอยบาท ศาสตร์พระราชามา โดยได้สังเคราะห์การศึกษาศาสตร์พระราชามาและการน้อมนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ประกอบไปด้วย 1) การบริหารจัดการ 2) ผลประกอบการที่ดี โดยเป็นตำราแห่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่เกิดผลสัมฤทธิ์และเป็นตัวอย่างที่ดีสู่การขยายผลในระดับนานาชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัส ถึงการพัฒนาว่าสามารถแบ่งศาสตร์การพัฒนาได้ 3 ศาสตร์ด้วยกัน คือ ศาสตร์ชาวบ้าน ศาสตร์สากล และศาสตร์พระราชามา ผลลัพธ์เชิงประจักษ์เป็นโครงการตามพระราชดำริ ทั้งการจัดการดิน การจัดการน้ำ การเกษตรแปรรูป สิ่งแวดล้อม การปลูกป่า ปลูกต้นไม้ ปลูกพืชผักสวนครัว ซึ่งผลลัพธ์จากโครงการตามพระราชดำริต่างๆ นี้ เป็นภาพสะท้อนความสำเร็จทางการพัฒนาที่มีเป้าหมายสู่การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน รวมถึงมีผลการศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ในประเด็นศาสตร์พระราชากับการพัฒนาคนไทย (บุษกร วัฒนบุตร และคณะ, 2561) ซึ่งเป็นการพัฒนาคนไทยภายใต้การวางแผนให้สอดคล้องกันในทุกระดับและสาขาเพื่อการไปสู่เป้าหมายเดียวกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ต้องให้คุณค่ากับทุกระดับการศึกษาและอาชีพ ซึ่งการปรับเปลี่ยน ประเทศไทยไปสู่โมเดล Thailand 4.0 เพื่อให้คนไทยมีภูมิคุ้มกันตนเองทั้งด้านวิชาชีพและวิชาชีพชีวิตโดยดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีหลักการคือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และอยู่บนพื้นฐานของ 2 เงื่อนไขคือ ความรู้คู่คุณธรรม ภายใต้สังคมไทยที่เป็นสังคมแห่งวิริยภาพ

โดยเอกลักษณ์ เน้นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ “คน” สร้างกระบวนการคิดที่ทันสมัยให้ตื่นรู้ สอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ หลักเหตุผล และหลักคุณธรรม โดยมีเครื่องมือการตัดสินใจ ในการดำเนินชีวิต ตามการน้อมนำศาสตร์พระราชามาสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง เพื่อให้เกิด “คุณภาพชีวิตที่ดี” โดยเป็นการสร้างคนไทยในอนาคต ให้มีศักยภาพในการร่วมกันพัฒนาประเทศ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีทักษะในการวิเคราะห์ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสอดคล้องกับการศึกษาของ ลลิต ถนอมสิงห์ (2557) เรื่องหลักการทรงงานและองค์กรแห่งการเรียนรู้นำไปสู่องค์กรแห่งความยั่งยืน ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ใช้การวิเคราะห์โมเดลเชิงสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) พบว่า หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีอิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) และความสำเร็จขององค์กรแห่งความยั่งยืน (Sustainable Organization) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้มีความลึกในรายละเอียดที่ถอดบทเรียนเป็นกรณีศึกษาเฉพาะพื้นที่อำเภอเชียงคำ อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน และอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย โดยผสมผสานศาสตร์พระราชาศาสตร์สากล ผ่านการเรียนรู้ร่วมกันแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และการมีกรอบแนวคิด (Mindset) ที่ถูกต้อง หลักการคิดอย่างมีเหตุผล (Logical Thinking) เพื่อให้เกิดการสร้างสังคมแห่งการแบ่งปันที่เกิดขึ้นจริง การคิดเป็นเหตุเป็นผล การเห็นคุณค่าของตนเอง การวางแผนชีวิตและความสุข ซึ่งเป็นปรัชญาที่ถือว่าเป็นนวัตกรรมที่มีคุณค่า สร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ศาสตร์พระราชามาเป็นพลังสำคัญในการพัฒนา และประชาชนถือเป็นกลไกในการสื่อสารคำสอนของพระราชทาน ควรมีการสืบสานคำสอนอย่างเป็นรูปธรรม เช่นในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำผลจากการวิจัยไปเผยแพร่ทั้งในรายวิชาการศึกษาทั่วไปและให้มีการประยุกต์ศาสตร์พระราชานในรายวิชาของแต่ละหลักสูตร เพื่อสอดคล้องกับพันธกิจมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

2) สามารถนำผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ต่อยอดสู่การออกแบบนโยบายการ พัฒนาตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงกับการประยุกต์จากผลการปฏิบัติ ตามศาสตร์พระราชาของพื้นที่ เช่นการพึ่งตนเองและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ สู่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ก่อเกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือการสืบทอดอุดมการณ์พัฒนาการศึกษาอย่างเป็นระบบและเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่ นโยบายหลักสูตรการศึกษาระดับท้องถิ่นและสถาบันการศึกษานอกระบบเช่น โรงเรียน ผู้สูงอายุ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาและพัฒนาชุมชนต้นแบบ และแหล่งเรียนรู้การน้อมนำ ศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง
- 2) ควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาหลักสูตรศาสตร์พระราชา อย่างครอบคลุมในหลากหลายมิติอย่างครอบคลุม ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณตัวแทนชุมชนทั้ง 6 หมู่บ้านที่มีส่วนร่วมดำเนินการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ศาสตร์พระราชา และถ่ายทอดข้อมูลเชิงประสบการณ์ด้วยสำนึกใน พระมหากรุณาธิคุณและเผยแพร่สู่การนำไปใช้ประโยชน์ รวมถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย ที่ได้สนับสนุนทุนในการวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนกัลยาณมิตรคณาจารย์และ บุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายที่ได้เสนอแนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ ต่อการพัฒนาความคิดให้แก่ผู้วิจัย ความสำเร็จและประโยชน์ที่เกิดจากงานวิจัยครั้งนี้ ขอมอบให้แก่ชุมชน ท้องถิ่น สังคมในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา เพื่อการ ขยายผลการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติ ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งชุมชน ก่อเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน และร่วมกันพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เดชา ปุญญบาล. (2560). 9 ตามรอยบาท ศาสตร์พระราชา. *วารสารสมาคมนักวิจัย*. 22 (2); 13-20.
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนา สำนักงานจังหวัดเชียงราย. (2560). *ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเชียงราย*. เข้าถึงเมื่อ 9 พฤษภาคม 2561 จาก http://www.chiangrai.net/cpwp/?page_id=145.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2561). การถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีชีวิตของผู้เรียนในพื้นที่โครงการหลวงภาคเหนือของไทย. *วารสาร Veridian E-Journal*. มหาวิทยาลัยศิลปากร. 11 (1); 1503-1521.
- ธนรักษ์ เมฆขยาย. (2559). *การเรียนรู้หลักการทรงงานและนำมาปรับใช้ของเกษตรกรในพื้นที่ภาคเหนือ*. การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 54: 319-326.
- บุษกร วัฒนบุตร พระครูโอภาส นนทิกิตติ์ และพระอุดม สิทธินายก. 2561. ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาคนไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 6 (ฉบับพิเศษ); 539-552.
- ลลิต ถนอมสิงห์. (2557). หลักการทรงงานและองค์กรแห่งการเรียนรู้นำไปสู่องค์กรแห่งความยั่งยืน. *วารสารวิชาการคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*. 9 (1); 1-21.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2559). *หลักการทรงงาน: หนังสือชุดเผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ*. สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. กรุงเทพฯ
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2559). *หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช*. เข้าถึงเมื่อ 3 พฤษภาคม 2561 จาก <http://rdpl.rdpb.go.th/book-detail/3826#.WvQE1oiFOUk>.

- Hsu, T., Ke, H. & Yang, W. (2006). Knowledge-based mobile learning framework for museums. *The Electronic Library*. 24(5): 635-648.
- Institute of Museum & Library Services. (2009). *Museums, Libraries, and 21st Century Skills*. Institute of Museum and Library Services. Washington, DC: n.p.
- Scott, K., & Merritt, E. (2011). Museums and the future of education. *On the Horizon*, 19(3):188 -195.

บุคลากรกรม

- กิตติยา ทัทธานี, หญิง, [สัมภาษณ์]. 4 มกราคม 2562, บ้านใหม่ร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
- กฤษฎา หงส์ทอง, ชาย, [สัมภาษณ์]. 28 พฤศจิกายน 2561, ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง สะเมาะ บ้านสะเมาะ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
- แคะเว่น ศรีสมบัติ, ชาย, [สัมภาษณ์]. 15 สิงหาคม 2561, บ้านภูลังการีสอร์ท อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
- จ่าย ยาวิลิ่ง, ชาย, [สัมภาษณ์]. 16 กุมภาพันธ์ 2562, บ้านท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย
- ชัชชาวลย์ แซ่เต๋ม, ชาย, [สัมภาษณ์]. 16 สิงหาคม 2561, เตือนใจ ดีเทคณ์, หญิง, [สัมภาษณ์]. 20 ตุลาคม 2561, บ้านปางสา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- ธนูชัย ดีเทคณ์, ชาย, [สัมภาษณ์]. 20 ตุลาคม 2561, บ้านปางสา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- นิคม พุกษาพันธ์ทวี, ชาย, [สัมภาษณ์]. 28 ธันวาคม 2561, บ้านผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
- นิคม สะเมาะ, ชาย, (อาไปสู), [สัมภาษณ์]. วันที่ 12 ตุลาคม 2561, บ้านสะเมาะ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

- นิรุต พุกษาพันธ์ทวี, ชาย, [สัมภาษณ์]. 28 ธันวาคม 2561, บ้านผาหมี อำเภอแม่สลาย
จังหวัดเชียงราย
- ฟูเจียม แซ่เติน, ชาย, [สัมภาษณ์]. 4 มกราคม 2562, บ้านทุ่งกระเทียม อำเภอภูซาง
จังหวัดพะเยา
- มนตรี พุกษาพันธ์ทวี (ซาเจ๊ะ หม่อโป๊ะกู), [สัมภาษณ์]. ชาย, 28 ธันวาคม 2561 และ
27 ธันวาคม 2560, บ้านผาหมี อำเภอแม่สลาย จังหวัดเชียงราย
- ยอดรัก หอมนาน, ชาย, [สัมภาษณ์]. 16 สิงหาคม 2561, บ้านใหม่ร่มเย็น อำเภอเชียงคำ
จังหวัดพะเยา
- วันชัย เปียะผะ, ชาย, [สัมภาษณ์]. (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) วันที่ 5 มกราคม 2561,
บ้านปางสา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- ศิริพร แซ่เติน, หญิง, [สัมภาษณ์]. 27 ธันวาคม 2561, บ้านใหม่ร่มเย็น อำเภอเชียงคำ
จังหวัดพะเยา
- สุพจน์ หลี่จา, ชาย, [สัมภาษณ์]. 11 ตุลาคม 2561 และ 5 มกราคม 2561 บ้านปางสา
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- แสงลอย ยาวิลิง, หญิง, [สัมภาษณ์]. 16 กุมภาพันธ์ 2562, บ้านท่าข้าม อำเภอเวียง
แก่น จังหวัดเชียงราย
- หม่อ สะงั้, ชาย, (หม่อ สะงั้), [สัมภาษณ์]. 12 ตุลาคม 2561, บ้านสะงั้ อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย
- หวัน จอมนาสวน, ชาย, [สัมภาษณ์]. 27 ธันวาคม 2561, บ้านใหม่ร่มเย็น อำเภอเชียงคำ
จังหวัดพะเยา
- เหมย แซ่เติน, หญิง, [สัมภาษณ์]. 4 มกราคม 2562, บ้านทุ่งกระเทียม อำเภอภูซาง
จังหวัดพะเยา
- อนุโชติ โยสุยะ, ชาย, [สัมภาษณ์]. วันที่ 20 ตุลาคม 2561, บ้านปางสา อำเภอแม่จัน
จังหวัดเชียงราย
- อรรถวิทย์ เปียะผะ, ชาย, (อาซัง) [สัมภาษณ์]. วันที่ 20 ตุลาคม 2561, บ้านปางสา อำเภอ
แม่จัน จังหวัดเชียงราย

อาซาโปะ, ชาย, [สัมภาษณ์]. 5 มกราคม 2561, บ้านปางสา อำเภอแม่จัน จังหวัด
เชียงราย

อาพี สะเง้, ชาย, [สัมภาษณ์]. 12 ตุลาคม 2561, บ้านสะเง้ อำเภอเชียงแสน จังหวัด
เชียงราย